

Két nyúl szalad...

Sütő Andrással irodalomról, nyelvről, színházról

Az utóbbi évek könyv- és színpadi sikerei közül is kiemelkednek a Marosvásárhelyen élő Sütő András művei. Az *Anyám könyvnyű álmot ígér, az Istenek és falovacskák*, valamint a *Rigó és a máglyán* az utóbbi esztendő legizgalmasabb irodalmi és színházi örömforrásai a vitalapjai egyszerre. Sütő valami olyat művel írásai-ban, amire oda kell figyelni, ami nemcsak gondolatainkat lendíti tovább, de érzéseinket is megsimítja, nemzeti tudatunkat is mélyre kényszeríti. A közeli napokban két új drámáját mutatták be Magyarországon. A *Vidám sirató egy bolyongó porszemért* című komédiát, „reményességgel, sőt bizalommal indította útjára” a szegedi Kisszínház deszkáin a legfrissebb, a bölcséleti magasságokba törő *Káin és Ábel* pedig a budapesti Nemzeti Színház tüzte műsorára. A bemutatásra előjött közénk az író is, akivel a szegedi premier előtt beszélgettünk.

— Egyik kötetének előszavában így ír: „Akárhogyan is faggatom magam: az írás indítékairól a teljesség igényességével szólni lehetetlen. A legnyilvánvalóbb — s minden tollat rapadó embernél törvényszerűnek mondható — indíték: a mesterek, a klasszikus nyelvoldó hatása. A klasszikus elbeszélők közül bizonyos Sütő Mihály nevezetű irástudatlan irodalmi cseléd bolygatta meg leginkább a képzeletemet. Én mégis tovább fűzném és kérdéssé kanyarítanám a gondolatot. Hogyan kapcsolódik egybe a Romániában élő magyar író életében gyermekkor, iránkszerűség és történelmi küldetés?”

— A pusztakamarási gyermekkor a humánus kiapadhatatlan forrása számára. Semmi nem költöztetheti ki az ágyból, hogy helyébe teküdjön. Az én gyermekkorom paraszti világában ismeretlen volt az emberélet torzulása, kegyetlenkedése, szellemi nyomora. Azóta is hiszem és vallom, hogy a humánus emberiség legszebb megnyilvánulása, az emberi nem örök fényforrása, ami nélkül elképzelhetetlen társadalmi rend, egyén és hatalom harmóniája, közösségi lét kialakulása. A szülői ház és a mezővárosi közösség meghatározza nemcsak emberi-irói magartartásomat, de írásaim hangvételét, stílusát, hőselm jellemvonásait és történelmi lényegét. Az a közösség, amely ön maga morális forrása van utalva, megőrzi ezt a humánusot. Amikor bomlani kezd a harmónia, a közösség is bomlani kezd. A kelet-európai népcsoportok tragikus konfliktusai történelmi tények. De az én falumban, Pusztakamarás kis közösségében a humánus mindenkor felülemelkedett a történelem teremtette konfliktusokon. Csak egy példa: amikor 1943–1944-ben Horthy csendőrei vonultak be a faluba, a mi padlásunkon bújt el a szomszéd román család, amikor nem sokkal utánuk a román vasasok lepték el a falut, minket fogadott be a szomszédék padlása, s ők dugták el a padlásra vezető létrát. Meggyőződés, hogy az írás vágya és a felismert közösségi feladat elválaszthatatlan. Számomra létkérdés, hogy a közösség által felvetett követelményeket, feladatokat én meglátom és vállalom. Sajátos helyzetben élek. Nemzetiségem közösségi léte, történelmi közérzete, perspektí-

vái, kollektív törekvése sugallatában a saját, egyéni gondom is benne van. Hittem szerint a közösségi létezés egyben egyéni létezés is. Az én nemzedékem, a mai ötvenesek, nem írásvágygal léptek porondra. Egy faluközösség, egy nemzetiségi csoport történelmi kérdései készítettek őket társadalmi cselekvésre, vezetőik őket az ifjúsági mozgalomba, a politika vidékére, társadalmi feladatok vállalására, közéleti részvételre. E nemzedék irodalmi fejlődését meghatározták az új társadalmi problémák, s minél bővebb a tehetség, annál értékesebb

és társadalomközelibb a megvalósítás. A műfajok megválasztása is az egyéni szándék mellett függ a történelmi szituációtól. Ez utóbbi befolyásolja a műfajválasztást, a hangvételét, a metaforarendszert is. A kezdeti filozofikus-írási prózát, az indulás hangvételét szigorodás váltotta fel, ennek következménye a dráma felé való közelítés, a műfajváltás. Ez az idő munkája is az emberben. Tapasztalatok halmozódnak fel tudatunkban, más hangvétel követel a kor, a megváltozott környezet, az új szituáció. A kezdeti, anekdotikus lírai novellákat az ifjúkor kezdeti lelkesedésének hangvételét a történelem tanulságainak drámái újraértékelése váltotta fel.

— A *Vidám sirató... szegedi szereplői elmondták, nem volt könnyű feladat birtokba venni Sütő Andrásnak csodálatos nyelvezetét. A magyar nyelv kérdései különösen erőteljes hangsúlyokkal vetődnek fel a határainkon kívüli irodalom művelőinél. Közülük is Sütő Andrásnál, aki legújabb könyvében, az *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* című, a bibliai idézetre utaló kötetében unokájával járja végig a magyar nyelv birtokba vételének stációt. Hogyan kapcsolódik össze munkásságában művészi tevékenység és a nyelv, mint a kifejezés eszköze?*

— A nemzetiségeknek történelmi helyzetüknél fogva mélyebb a ragaszkodásuk az anyanyelvhez, a történelmi hagyományokhoz, az ősi szokásrendekhez. A nemzetiség jövője azon is múlik, hogy viszonyul múltjához. Erdélyben ennek nemes irodalmi hagyományai vannak, gyökerei a húszas évek történelmi regényfolyamaihoz kapcsolódnak. A nyelvvel való bánásmódot az egyéni alkat mellett meghatározza a mű megannyi körülménye is. Természetes, hogy egy mai fiatalról szóló vígjáték nem viselnél el sem a lírai hangvétel, sem a drámai nyelvezet, de a konyhanyelvet, a naturális replikát sem. S ez történelmi méretekben is igaz. Kálvin és Szervét párbeszéde nem függetleníthető a reformáció nyelvezetétől. Az Engedjétek hoztam jönni a szavakat című munkámban azt igyekeztem megfogalmazni, hogy a beszélő tanuló unokámmal hogyan rekonstruáltam azt a küzdelmet, amit mi folytatunk önmagunk kifejezéséért. A filozófusok szerint az emberre válás döntő pillanata, amikor az ember önmagára visszapillant. Az már egy magasabb szint, amikor visszapillantva, ezt az eszméletet ki is tudja fejezni. Nyelv és gondolat, nyelv és ember magatartás együtvé tartoznak egymástól elválaszthatatlanok. Ahol a nyelv romlik, az eszmélet is árnyékosává válik. Minél tökéletesebben fejezzük ki magunkat, annál világosabb az eszméletünk, nemzeti öntudatunk is, hiszen ez létünk és kultúránk letéteményese. Sokan kérdezik, romlik-e a nyelv? Nem tartozom az aggályoskodók táborába, nem vagyok olyan bátor, hogy nyelvromlásról beszéljek. A nyelvet, éppúgy, mint a kertet, művelni, gyomlálni, gondozni kell. Am csontozatában romolhatatlan.

— A *Vidám sirató... az Igaz Szó* drámapályázatára írta. Egyik kritikusa megállapította, hogy: „...Sütő András régóta hozzászoktatott már bennünket, hogy akármithez nyúljon és bármilyen műfajt válasszon is keretül mondanivalója számára, annak, amit papírra vet, eszméi súlya, gondolati mélysége van.” Valóban, ez a *Vidám sirató... nagyon is komoly játék. Hogyan kapcsolódik ez megelőző két nagy gondolati drámájához és legfrissebb színpadi művéhez?*

— Tamási Áron mondaná, hogy a *Vidám sirató... amolyan „vegyesebb vitéz”*. Nem tiszta komédia, nem tiszta szatíra, nem tiszta dráma. Több színben játszó, több fonállal szőtt drámai szövet. Nem véletlenül. Erről a jelenségről nem lehet vegytisztán beszélni. Egy porszem kevés a tragédiához, ám Fügedes Károly komor sorsa a molliere-i vígjátékot is kizárja. Áttetsző váltásokkal, át- meg át-rezgető hangvételrel fejezhető ki ez a társadalmi eróziós jelenség. Nem vagyok hivatásos színpadi szerző, mindig a mondanivalóm követeli ki magának a drámai kifejezőmódot. Engem egész életemben, irodalmi eszmélésben egyetlen dolog foglalkoztat: az egyén és a hatalom viszonya. Ugyanannak a problematikának más-más megközelítési kísérlete az Egy lócsiszár virágvasárnapja, a *Csillag a máglyán*, a *Káin és Ábel*, és a középük, ékelődött, hétköznapi ihletű *vidám, zenés játék*, a *Vidám sirató... Ez az a történelmi tapasztalat, amelyet leglényegesebbnek érzek a magam és a közösség vonatkozásában is. Már első novelláimban a csetlő-botló kisember kálváriát írtam meg, szembeállítva az ő bizonytalanságait a hivatal packázásával. Sartre fogalmazta meg, hogy ez az egyén-hatalom problematika éppen korunkban lényeges kérdéseit tekintve Kelet-Európa országaira tevődik át. S valóban, szocialista társadalmunknak ez egyik legizgalmasabb kérdése.*

— Egy héten belül két színpadi premier, egyik Szegeden, másik Budapesten. Mit vár tőlük?

— Ha két nyúl szalad, az egyiket csak meglövi az ember.

TANDI LAJOS

Kolostorból zeneiskola

Kapujába vésvé írás őri az 1879-es árvíz nyomát és emléket, mag a templom és a kolostor (ma plébánia és szociális otthon) azonban a még korábbi évszázadok történelmét is idézi. Az alsóvárosi — volt ferences — templom, s a késő gótikus kolostor Csongrád megye egyik legjelentősebb műemléke, értékét tekintve csak a kiszombori kőrszentély vetekedhet vele. Hagományvilága, építészeti rangja révén megkülönböztetett figyelmet érdemel, ez tűnik ki abból a törekvésből is, hogy Alsóváros részletes rendezési tervének készítői, a Szegedi Tervező vállalat munkatársai méltó városképi környezetet képzeltek el a Mátyas téri műemlék köré, s az épület restaurálásának igénye is napjainkban fogalmazódott meg.

Egykori építői egyterű templomot alakítottak ki, hiszen a ferencesek rendje prédikátorrend volt: egy-egy alkalommal népes hallgatósághoz szölkáltak a rend tagjai, akik általában közadakozásból éltek, puritán templomaikat is a városok széleire telepítették. A kolostorok hátsó kertjeiben gyógynövényeket termesztettek, mert a prédikáláson kívül hivatásuknak tekintették a gyógyítást is.

Az alsóvárosi templom mai te-repszintje kívül is, belül is magasabb az eredeténél, a tervezett feltáráskor tehát számítani lehet értékek előkerülésére, belül várhatóan sírköveket, a külső fal mellett sírokat találhatnak a kutatók.

Bizonyos forrásokból arra is következtetni lehet, hogy Dózsa György fejét itt temették volna el. Miatán a templombelsőben — elsősorban az oltárok mögött — a mérszreteg érintetlen, középkori fallékek felbukkanása sem lenne meglepő, a fal külső oldala pedig — a mai feltételezések szerint — rejtheti a déli, díszes, faragott kőkaput. Az 1710-es évekből való kora barokk berendezési tárgyakat, a szószéket, mellékoltárokat is érdemes — restaurálással — megmenteni az utóknak, akár csak a templom orgonáját, mely a hazai barokk instrumentumok közül szép hangzással tűnik ki.

Egy 1713-ból fennmaradt alaprajz és az épület távlati rajza azt bizonyítja, hogy az újjáépítés az eredeti állapotban lényegében nem változtatott, a XVIII. század elejétől megmaradt jegyek pedig tulajdonképpen a XVI. századi állapotokat tükrözik.

A ma szociális otthonnak berendezett kolostor reneszánsz kori, félköríves dongaboltozattal megmaradtak a cellákban. Ezeket a kis termeket méter vastagságú falak választják el egymástól. A nyugati szárny nagvablakos terme valaha oktatási, közösségi cé-

lokot szolgálhatott, északra volt a barokk ebédlő. A tervek szerint — körülbelül hét év múlva — a városi kórházba költöztetnék át a szociális otthont, helyét pedig a zeneiskola foglalná el, a kis termek hangszigetelését ugyanis pótolnák a vastag falak, a két teremben pedig házi koncerteket rendezhetnének. A keleti szárny egyházi tulajdonban maradna, s a most raktárakban tárolt gyűjteményt a nagyközönség is megtekinthetné az egyháztörténelmi múzeumban. Itt teremnének helyet Bálint Sándor gyűjteményének is. (S talán a ferencesek középkori orvosi könyveket tartalmazó, szerzetesi könyvtára is összegyűjtendő lenne még az ország különböző gyűjteményeiből.)

A kolostor hasznosítása lényegében már megoldott, a zeneiskola tervezet átköltöztetése pedig a templom belső és külső terének hasznosítására is ötletet adhat. (Koncertek rendezése alkalmassá tehető még az udvar is, olyan elképzelés is van, hogy botanikai igényességű pihenőkeretet alakítsanak ki a hátsó kertben.)

A templom restaurálása körülbelül tíz évet venne igénybe, ha a város, az egyház és az Országos Műemlék Felügyelőség közösen — úgynevezett költségvetéstől független céllal — vállalná a költségeket. A templom méltó foglalatja, a Mátyas tér környéke most még csak a tervezők, műemlékvédők elképzeléseiben elevehető meg. Olyan, városképileg, idegenforgalmilag is érdekes és egységes környezetet álmotál meg, mely a kétszintes, tetőtérbeépítéses házak üzletsorával, vendéglőivel a város színfoltja lehetne. (Ide kerülhetne a Vadkerti téri romantikus, XIX. század eleji kálváriaszobor is.)

A tér vezető Hunyadi János sugárút XIX. századi, földszintes polgárházai is megérdemelnék a tanácsai védeltséget, ami például újrafestésükkel a homlokzati színek meghatározását, s szakértői művezést tenne szükségessé. A tágabb környezet, a városrész jellegzetes — annak idején típus-tervnek tekinthető egységes elképzelés alapján megépült — nap-sugaras házai a Nyíl utcában még szerencsésen megmaradtak, a paprikamalmokkal párosítva ezek a házak szabadtéri néprajzi múzeum alapját teremthetnék meg.

Az alsóvárosi templom és kolostor hasznosításának múltidéző, napjaink igényeit is megfogalmazó elképzelései azt példázák, hogyan lehet hagyományokból, építészeti emlékekből — a város-szerkezeti adottságokat sem sértve — olyan — a szó legjobb értelmében — látványosságot teremteni, amely egyedi vonzóerővel ajándékozhatja meg Szegedet uniformizálódó városaink sorában.

PÁLFY KATALIN

Géczi János:

Könyörgések

I.

Minden bántástól megkérgesedve

Ártástól rontástól kérgesedve

Minden harcot magammal vívva

Minden harcokban magamban bizva

Tűnődöm arcom vizére hajolva

Bűvölök oldok arcokra hajolva

Mindig csak szépen mindig csak jóban

Seholse szebben sohase jobban

Szólanék fehér hangokkal szólva

Hóhérféherben pallost megszólva

II.

Magamnak intve minden kőtáblámat

Dobom inkább vízbe minden kőtábláma

Arra a csodára csak én lennék árva

Arra a csodára csak én vagyok árva

Kezemből karcsú imárra dómot

Világszép hitemnek leomló dómot

Pedighogy öklös nappal hátba verve

Pedighogy csökök holddal mellbe verve